

СЪВРЕМЕННИ АСПЕКТИ В ОБУЧЕНИЕТО ПО СЪДЕБНА АДМИНИСТРАЦИЯ В КОНТЕКСТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА НА ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС

Доц. Андрияна Андреева, д-р Дарина Димитрова
Икономически университет – Варна

Резюме. В публикацията се изследва проблематика, свързана с обучението по специалност „Съдебна администрация“ за придобиване на професия съдебен служител. От една страна, авторите анализират в ретроспекция възникването на потребността от обучение на служителите в съдебната администрация, въвеждането на професията и създаването на специалност „Съдебна администрация“ в ОКС „Бакалавър“ във висшето образование. От друга страна, във връзка с извеждане на съвременните тенденции относно образователните потребности на съдебната администрация, свързани с придобиване на дигитални знания, умения и компетентности, са проведени анонимни анкети със съдебни служители от структурата на съдилищата във Варна и студенти от специалност „Съдебна администрация“, обучаващи се в Икономическия университет – Варна. За целта са конструирани анкети с въпроси, а получените от тях данни са обобщени и анализирани.

На база на изследването се поставят на полето на научните дебати актуални въпроси, касаещи потребността от съвременни подходи при обучението, съответстващи на дигитализацията в обществените отношения, в това число и в съдебната система. Формулират се обобщения и изводи с оглед актуализация на учебната документация и обвързването ѝ с потребностите на практиката.

Ключови думи: обучение; съдебна администрация; дигитални компетентности

Въведение

За ефективно осъществяване на правораздавателната функция на съдебната власт е необходима професионалната дейност на съдебната администрация, която да подпомага работата на съответните органи – съд, прокуратура и следствие. Служителите, които работят в администрацията на съдебната власт, се наричат съдебни служители. Работата на съдебната система би била

невъзможна без съдебната администрация, чиято основна цел е да обезпечи документално и да придаде форма на волята на органите на съдебната власт. Съдебната администрация обслужва и подпомага органите на съдебната власт, като ролята ѝ в осъществяването на тази специфична проявна форма на държавната власт е много голяма (Dimitrova 2021a).

Съдебните служители подпомагат осъществяването на правораздавателния процес и обслужването на гражданите в съдебната система. За да изпълняват ефективно служебните си задължения, те трябва да притежават необходимите знания, умения и компетентност (Dimitrova 2021 b). Четвъртата индустриална революция е с отражение не само в технологичен аспект, но и във всички сфери на живота – обществен и личен, както и върху всички участващи субекти. В тази връзка, влиянието на технологиите неизменно води до трансформация в сферата на правораздаването и висшето образование. Традициите в преподаването са създали устойчивост и приемственост на знанието, но същевременно те следва да се актуализират по начин, съчетаващ утвърдените със съвременни преподавателски методи. Младото поколение обучавани лица възприемат информацията по нов начин, предвид факта, че са израсли в условията на дигитална среда и техните възприятия са адаптирани да усвояват знанията по по-различен начин. Стилът на учене на студентите е подготвен в определена степен с началното и средното образование, а в сферата на висшето образование те надграждат своите знания, умения и компетентности по избраната от тях специалност, но преподавателските екипи следва да отчетат настъпилите изменения в средата и отражението на процеса на дигитализация. Висшето образование се характеризира с консерватизъм, който, от една страна, може да се отчете положително с оглед запазване на натрупани опит и традиции, но от друга страна, за да подготвя кадри, потребни на пазара на труда, трябва да адаптира и методите си така, че да съответстват на стила на „дигиталното поколение“ студенти.

Всичко това предопределя **актуалността на разглежданата тема**, която, от една страна, се свързва с потребността от поставяне на въпроса на полето на научните дебати с оглед споделяне на добри практики в обучението, които да се ползват в различни научни области. От друга страна, актуалността е обусловена от бързо протичащите процеси, свързани с дигитализацията и дигиталното поколение обучавани лица, които изискват адаптиране на преподавателските подходи и предлагане на учебното съдържание по различен от традиционните начини. Не на последно място, **актуалността на тематиката** е свързана с обучението на кадри за съдебната администрация, което се оценява като потребност както от страна на съдебната система, така и от Националния институт на правосъдието (НИП). Той има важна роля в процеса на обучение на съдебните служители. Въпросът за кадровата подготовка на съдебните слу-

жители е поставен на полето на доктриналните дебати и именно в резултат на обсъжданията на такъв форум, организиран от НИП, се залагат основите на обучението в специалност „Съдебна администрация“ на национално ниво. Същевременно проблематиката в различните ѝ аспекти не е цялостно изследвана от научна гледна точка.

Цел на настоящата разработка е да се изследват въпросите, свързани с обучението по специалност „Съдебна администрация“ за придобиване на професия съдебен служител в ОКС „бакалавър“. От една страна, авторите анализират в ретроспекция възникването на потребността от обучение на служителите в съдебната администрация, въвеждането на професията и създаването на специалност „Съдебна администрация“ в средното и висшето образование. От друга страна, във връзка с извеждане на съвременните тенденции относно образователните потребности на съдебната администрация, свързани с придобиване на дигитални знания, умения и компетентности, са проведени анонимни анкети със съдебни служители и студенти от специалност „Съдебна администрация“.

В изпълнение на поставената цел авторите са заложили следните **изследователски задачи**.

1. Очертаване на основните параметри в обучението и професионалната подготовка на студентите от специалност „Съдебна администрация“, както и извеждане на съвременни аспекти и тенденции в тяхното образование и квалификация.

2. Провеждане на анкета със служители, работещи в съдебната система, относно образователните им потребности, свързани с придобиване на дигитални знания и умения.

3. Провеждане на анкета със студенти относно необходимостта от по-засилено обучение за придобиване на дигитални знания и умения за бъдещата им професионална реализация.

4. Формулиране на изводи, обобщения и извеждане на предложения за развитие на учебните програми и създаване на връзки висше образование – практика.

В настоящата работа са представени и анализирани резултати от анкетно проучване, направено сред съдебни служители, работещи в администрацията на органи на съдебната власт от района на Апелативния съд – Варна, както и сред студенти, обучавани в специалност „Съдебна администрация“ в ОКС „Бакалавър“¹.

Авторите не претендират за изчерпателност на проблематиката предвид ограничения обем на изложението. Поставените доктринални и практически въпроси, касаещи образователната и професионалната подготовка на съдебните служители, ще бъдат обект на следващи научни разработки с оглед задълбоченост на изследването по всеки един от тях.

1. Обучението в специалност „Съдебна администрация“, ОКС „Бакалавър“ – създаване и преподаване в Икономическия университет – Варна

Икономическият университет – Варна, има утвърдени традиции в обучението на студенти от професионално направление „Администрация и управление“. Съдебната администрация може да бъде разглеждана като част от понятието администрация и в този смисъл създаването на специалност, която да обучава кадри, подготвяни за съдебната система, е естествен процес, който стъпва на традициите, но същевременно отразява спецификата на дейността на администрацията на органите на съдебната власт.

Понятието съдебна администрация може да се разглежда, от една страна, като се анализира нормативната уредба, залегнала в националния източник – Закона за съдебната власт (ЗСВ), така и от друга страна, като теоретично понятие, разглеждано в разработките на учените, работещи в областта на правото и администрацията. Но който и от двата подхода да се приложи, безспорна е ролята на съдебната администрация в реализирането на дейността на органите на съдебната власт. Именно значимостта на тази роля в общия процес поставя множество въпроси, от които зависи качеството на предоставяната административна услуга, респективно на цялостната правораздавателна дейност. Въпросите са взаимосвързани. На първо място, се поставя въпросът за обучението на съдебните служители и потребността от специализирани знания, умения и компетентности, които те следва да притежават с оглед на качественото изпълнение на възложените им функции. На второ място – взаимодействието им със съдии, прокурори и следователи в процеса на правораздаване. На трето място – отговорността, която те носят в този процес.

Всички лица, ангажирани в правораздавателния процес, следва да притежават не само образование, съответстващо на тяхната професия и заемана длъжност в съдебната система, но и на етичните норми и принципи, които гарантират авторитета на системата. На национално ниво уредбата на квалификацията на съдебните служители се съдържа в ЗСВ, като за първи път през 2007 г. това е вменено като ангажимент на НИП².

През 2017 г. в ИУ – Варна, е създадена специалност „Съдебна администрация“, която е в пълно съответствие с потребностите на практиката. Заложеният цел при стартирането ѝ е свързана с удовлетворяване на отчетената необходимост от висококвалифицирани специалисти в областта на съдебната администрация, които да притежават знания, практически умения и компетенции, позволяващи им да се включат успешно в структурите на съдебната система, и по-конкретно да бъдат част от съдебната администрация на различни позиции – административен секретар, съдебен секретар, служител в служби „Регистратура“, „Съдебно деловодство“ и „Архив“. За постигането на тази цел в учебните планове на специалността са заложени редица специални дисциплини, позволяващи на обучаваните лица да натрупат нужните им прав-

ни и управленски знания („Основи на публичната администрация“, „Административно право и процес“, „Наказателно право и процес“, „Вещно право“, „Търговско право“, „Трудово и осигурително право“, „Гражданско право“, „Управление на човешките ресурси в публичния сектор“, „Организация на съдебната администрация“ и др.)³.

Същевременно, отчитайки работата на съдебните служители в условия на дигитализация, в учебните планове на специалността са заложени и дисциплини, осигуряващи нужния комплекс от знания, умения и компетентности („Информатика“, „Дигитални комуникации“, „Правни информационни системи“, „Електронно правосъдие“, „Интернет технологии“).

Ако преди интернет и развитието на дигиталните технологии училищата, включително и висшите, са били единствен източник на знания, а това е предопределяло и подходите на преподаване, то днес това не е така. Училищата и университетите не са единствен източник на знания и умения в съвременното отворено информационно общество с бързо развиващи се онлайн ресурси, социални мрежи и др. Традиционните учебници невинаги са източник на актуални знания, а изготвянето на учебници и ръководства често се превръща в „опаковане“ на старо съдържание под нова форма (Videnov et al. 2017).

2. Съвременни аспекти на обучението – методи, връзки с практиката, обвързаност на преподаването с научните изследвания

Качеството на обучението изисква от преподавателите да са в непрекъсната връзка с обучаваните лица, да синхронизират подходите на преподаване с актуалните тенденции на средата, с потребностите и начина на възприемане на студентите. Образованието с нищо не е по-различно от останалите сфери на социалния живот – то също се подчинява на общите закони на социално-икономическото развитие. Образованието е призвано да има водеща роля в реализацията на новата икономика на знанието. Училището е естествената среда, в която децата следва да се научат да използват компютри и интернет и да осмислят значението на дигиталните технологии за обществото (Bogdanova 2016, p. 22).

Поколението на днешните студенти е поколение на дигиталната генерация млади хора, които имат нови образователни потребности. За коректност в периода на изследването е направено времево ограничение, съгласно което авторите се спират на процесите в последните 5 години, което съвпада и с периода на създаване на специалност „Съдебна администрация“ в ОКС „Бакалавър“ в ИУ – Варна. Същевременно на места, с оглед представяне на детайлна картина, се правят и ретроспективни препратки към по-ранни години, позовавайки се на опита на преподавателите, пренесен впоследствие към спецификата на обучението в специалност „Съдебна администрация“.

Първите представители на Y поколението постъпиха в университетите през 2009 г. Висшето образование бе поставено пред предизвикателство – да се

осигури адекватно обучение на студенти, чийто начин на мислене, поведение, предпочитания, очаквания и стил на учене са коренно различни както от тези на преподавателите, така и на предхождащите ги студенти (Stoykova 2012, p. 150).

Децата от Алфа поколението са родените между 2010 и 2025 г., като прогнозите са до 2025 г. техният брой да достигне два милиарда на планетата⁴. Много са определенията, които изследователи дават за алфа поколението, но за нуждите на настоящото изследване интерес представлява определянето им като най-образованото и най-динамичното поколение, което човешкото общество е виждало⁵. Това поколение се явява и предизвикателство за образователните системи, а след това ще бъде и за пазара на труда и потенциалните работодатели. Децата алфи, или още наречени „Стъкленото поколение“, са родени изцяло в дигиталната ера, като още от момента на раждането си са заобиколени от дигитални инструменти. Тези деца вече са част от образователната система, те ходят на училище и в близките години предстои да се включат в системата на висшето образование. Но тук възниква въпросът – подготвени ли са университетите да приемат и да се срещнат с най-взискателните си клиенти. Висшето образование трябва да се адаптира по начин, годен да запази интереса на обучаваните лица от поколението алфа. Да задържи тяхната ангажираност, да предвиди специалностите, по които те ще се обучават. Защото промяната в работните позиции и професии е с такава динамика, че настоящите обучаеми ще работят професии, които все още не съществуват. Порасналите деца от алфа поколението ще имат своя „цифров отпечатък“.

Всеки университет в рамките на академичната автономия и с оглед на спецификата на акредитираните професионални направления, респективно предлагани специалности, подходи по различен начин към предизвикателството. Дигитализацията на учебния процес може да се разглежда в няколко взаимосвързани аспекта. От една страна, като създаването на технологични условия за електронно обучение, а от друга страна, въвеждането на нови адекватни методи на преподаване в съответствие с особеностите на учебната дисциплина.

Въпреки това като обща черта на дигиталното поколение студенти може да се изведат няколко специфики – стремеж за намиране на информацията в мрежата за сметка на по-малкото използване на традиционните писмени (хартиени) източници; предпочитание към визуализация на учебното съдържание (визуални презентации, видео клипове, интерактивни приложения и др.). Това се потвърждава и от проведени изследвания, при които е установено, че дигиталните студенти са „визуален“ тип, а именно близо 30% усвояват това, което виждат, а само 10% усвояват това, което четат (Oblinger, 2010).

Всички тези специфики са отчетени при обезпечаване на учебния процес в специалност „Съдебна администрация“. В същото време, се има предвид протичаният процес на дигитализация в правораздавателната сфера и потреб-

ността от кадри, които да са подготвени да се включат в процеса с нужния набор от дигитални знания, умения и компетентности (Dimitrova 2021b).

Дигиталното поколение студенти ще се нуждаят от интерактивни, персонализирани програми и методи на преподаване, тъй като това съответства на трансформацията както на образованието, така и на начина на възприемане на учебното съдържание. С дигитализацията образованието преминава в нов, различен етап. Процесите са многопластови и дигитализацията по различен начин се внедрява в административните процеси на университетите, в трудовоправните връзки, в научните изследвания и разбира се, в обучението на студентите. Дигитализацията вече се възприема като генератор на „най-голямата трансформация в човешката комуникация след появата на писмеността“. За пръв път в историята на човечеството има обрнат модел на знанието: от младото поколение към старото⁶.

Съвременните деца от дигиталното поколение имат различен начин на възприемане, те „не чуват“, не желаят да четат или поне не толкова, колкото предходни поколения. Това налага преподавателските екипи да обмислят, да анализират тези особености на дигиталното поколение и своевременно да предложат методи на преподаване, надскачайки традиционните системи на комуникация и предлагайки им общуване според функционалния механизъм на поколението.

Класическите учебници, типични както за правното, така и за знанието по мениджмънт трябва да бъдат модернизираны по начин, годеи да достигне в максимална степен до възприятията на дигиталните студенти. Образователната система трябва да предложи изграждане на нови знания и умения, които да гарантират на обучаващите се устойчива професионална и личностна реализация в условията на дигитализация във всички сфери на дейност (Antonova & Ivanova 2021).

Предизвикателството пред преподавателските екипи се състои в това, че студентите от специалност „Съдебна администрация“ се обучават в голям брой правни дисциплини, респективно трябва да натрупат правни знания⁷. Правната наука се характеризира както със своите традиции, така и с необходимостта да бъде в унисон с протичащите актуални процеси в обществото. Именно по тази причина учебното съдържание, както и методите на преподаване в различните правни дисциплини се осъвременяват посредством отчитане, от една страна, на необходимостта на практиката чрез препоръки, отправени от представители на съдебната власт в процеса на усъвършенстване на учебните програми. А от друга страна, се отчита студентското мнение, получено чрез данни и препоръки от провежданите тюторни срещи, анонимно рейтингово оценяване на дисциплини и преподавателски екипи и участие в катедрени заседания.

Разбира се, учебният процес е динамичен и в настоящата среда под влияние на дигитализационните процеси той се променя и трансформира непре-

къснато. Това налага преподавателите да са подготвени и да могат да предложат нови подходи за преподаване на материята по начин, който максимално да достигне до студентите и да даде качество на техните знания. Новите тенденции, които се анализират и поетапно се обмислят, са следните.

– Чрез нови учебни електронни книги следва да се въздейства многопластово – посредством видео, линкове, бързи връзки. Знанието трябва да бъде съчетавано с тип „компютърна игра“, предоставяща ситуативни възможности за вземане на решение в зависимост от решението, взето от обучаваното лице.

– Интердисциплинарност в преподаването, съчетаване на теория с практика са подходи, които вече са залегнали и се прилагат в българското висше образование. Те обаче следва да се трансформират и пригоят и към още един баланс, който се преследва, а именно между дигиталния и реалния свят.

3. Тенденции, свързани с дигитализацията на съдебната система и потребността от знания и умения, обезпечаващи електронното правосъдие

Ролята на човешките ресурси е от ключово значение за поддържане и развитие на конкурентоспособността на всяка организация (Ivanova 2019; Antonova 2019), което изисква стратегически подход за подбор и усъвършенстване на кадрите. Предвид това, образователната подготовка на съдебните служители е елемент от цялостната стратегия за развитието на съдебната система (Dimitrova 2021a). Обучението на служителите от съдебната администрация стои в основата на ефективното правосъдие. Съдебните служители са тези, които активно и неизменно подпомагат работата на всеки съдия, прокурор, следовател и административен ръководител в органите на съдебната власт (Tacheva 2021).

Реформата на съдебната система е непрекъснато във фокуса на общественото внимание – както преди, така и след приемането на България в Европейския съюз (Slavova et al. 2011). За ефективно осъществяване функциите на съдебната власт, възложени ѝ с Конституцията и ЗСВ, е необходима професионалната дейност на съдебната администрация. Реформирането на съдебната система не може да се ограничи само до оптимизиране работата на съда, прокуратурата и следствието, развитието на съдебната система е свързано и с усъвършенстване дейността на нейната администрация. Осъзната е необходимостта от подобряване на професионалното обучение и актуализиране на изискванията за заемане на редица длъжности в съдебната администрация (Nikolova 2021, p. 241).

В съвременния етап едно от предизвикателствата, пред които е изправена съдебната система, е свързано с изискванията за повишаване дигиталната грамотност на съдебните служители. Реформата в областта на дигитализацията на съдебната система у нас започва с изграждане на Единен портал за електронно правосъдие, като съществена част от него е изискването за единна

информационна система на съдилищата в България. Процесите на дигитализация променят работната среда както на магистратите, така и на съдебните служители. Ключът към позитивното и проактивно управление на тези тенденции ще бъдат прилагането на всеобхватен подход към планирането, преквалификацията и усъвършенстването на работещите в системата (Antonova & Ivanova 2021). Това предполага те да придобиват нови знания и да усъвършенстват уменията си, което аргументира необходимостта от разработване на компетентностни модели в съдебната администрация, включително и дигиталната компетентност на работещите в нея (Serafimova & Andreeva 2021; Dimitrova 2021b).

Свободният достъп по електронен път до актовете на органите на съдебната власт е значително улеснение, спомагащо за информираността и повишаване доверието на гражданите в правосъдието (Dimitrova 2021 b). В този смисъл, образователните потребности на служителите от съдебната система представляват интерес за доктрината и практиката. За ефективното функциониране на електронното правосъдие следва съдебната администрация да може да работи с цифровите системи. Това обуславя необходимостта от дигитално обучение на съдебните служители, което може да бъде обезпечено с високо качество на предлаганата образователна услуга по специалност „Съдебна администрация“.

С изменението и допълнението на ЗСВ от ДВ, бр. 62 от 2016 г. бе създадена нова Глава осемнадесета „а“ – „Удостоверителни изявления и процесуални действия в електронна форма“, уреждаща изграждането и поддържането на Единния портал за електронно правосъдие. Порталът дава достъп на страните и техните представители да прегледат електронните копия на съдебните си дела, включително и да копират различни документи, съдържащи се в тяхното дело. Съгласно чл. 360а от ЗСВ: Органите на съдебната власт извършват удостоверителни изявления, издават актове и извършват всички други предвидени в закона процесуални действия в електронна форма. Затова използването на автоматизирани информационни системи на органите на съдебната власт се разглежда в специализираната литература като част от електронното управление на Република България и следва да се подчинява на правилата и основните принципи на електронното управление както при осигуряване на тяхната системна интеграция и оперативна съвместимост, така и по отношение на основните положения на Закона за електронното управление (Mincheva-Tsvetanova 2021).

Предвид това е много важен въпросът относно дигиталните умения на съдебните служители и обучението им да работят с тези системи (Dimitrova 2021b). Образователната подготовка на съдебната администрация е предпоставка за изграждане на подходящ капацитет за работа с електронната система, което, от своя страна, ще осигури качествено използване на възможностите ѝ в бъдеще

и ще увеличи ефективността от работата на съдебната власт (Dimitrova 2021b). Обучения за работа с Единния портал за електронно правосъдие както за магистрати, така и за администрацията на органите на съдебната власт, са предвидени и се провеждат на различни нива – от една страна, от Националния институт по правосъдие, от друга страна, обучения се предлагат на ниво средно и висше образование.

Процесите на дигитализация и нарастващите възможности за работа от разстояние предизвикват промени в начина, по който се организира, възлага и изпълнява работата. Това води до промени в начина на комуникация между ръководителите и техните подчинени, както и в начина на взаимодействие между тях при работа от разстояние и във виртуални екипи (Serafimova 2021). Следователно в учебните планове за обучение на студенти следва да се включват учебни дисциплини не само за придобиване на знания и умения за работа със съвременни дигитални технологии, но и за организиране на взаимодействието при използването им, включително между членовете във виртуални екипи (Serafimova 2020).

Във връзка с извеждане на съвременните тенденции относно образователните потребности на съдебната администрация, свързани с придобиване на дигитални знания и умения, бяха проведени анонимни анкети със съдебни служители, работещи в органите на съдебната власт, от района на Апелативния съд – Варна, и студенти специалност „Съдебна администрация“, ОКС „Бакалавър“ от Икономическия университет – Варна. За целта бяха конструирани анкети с въпроси, а получените от тях данни са обобщени и анализирани.

На въпроса „Защо избрахте да работите като съдебен служител?“ почти една трета от анкетиранияте (29%) посочват, че работата е много интересна и дава възможности за професионално развитие и реализация. Една четвърт (25 %) отговарят, че работят като съдебни служители по стечение на обстоятелствата, но независимо от това не съжаляват за избора си на професия. Най-голям е дялът на отговарящите (почти половината), че са избрали тази професия заради моралното удовлетворение, че са полезни на обществото и престижа на съдебната власт – 45,85%. Предвид това не е изненадващо, че повече от две трети от съдебните служители (70,8 %) на въпроса „Изпитвате ли удовлетворение от работата си?“ отговарят с максималната оценка „10“ по скалата от 0 до 10.

На аналогичния въпрос „Защо избрахте да учите специалност „Съдебна администрация?“ една четвърт (25%) от отговорите се на анкетата студенти отговарят, че вече работят в съдебната система. Почти всички останали (62,5 %) посочват като причина за избора си, че това е нова специалност, към която проявяват голям професионален интерес. Това кореспондира напълно с отговора на въпроса „Бихте ли желали да работите в системата на съдебната власт

след завършване на висшето си образование“ – всички анкетирани студенти (100%) отговарят положително и категорично „Да“.

Следващите въпроси, свързани с образователната подготовка на съдебните служители и желанието им да получат допълнително обучение по специалност „Съдебна администрация“, красноречиво говорят колко е важно специализираното професионално обучение за администрацията на органите на съдебната власт. 63 % от анкетираните съдебни служители посочват, че имат висше образование, 4 % имат полувисше образование, а 33 % са със средно образование. 66,6 % от тези без висше образование биха желали да получат допълнително обучение по специалност „Съдебна администрация“. Логично този дял сред висшистите е много по-малък – само 20% от съдебните служители с висше образование искат да получат допълнително обучение по специалност „Съдебна администрация“. Това може да бъде обяснено с факта, че те имат по-висока степен на образователна подготовка, която им им по-задълбочени знания и умения, които са им от полза при изпълнение на служебните им задължения.

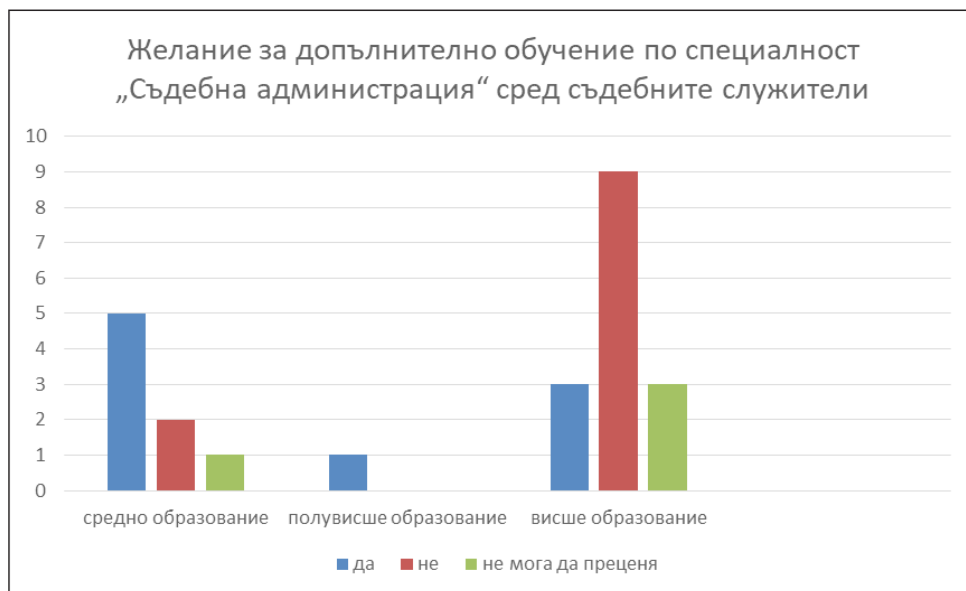

Фигура 1

Изготвена от авторите. Източник: собствено анкетно проучване

Заслужава внимание обстоятелството, че сред висшистите има значителен дял колебаещи се (20 %), които не могат да преценят необходимостта от допълнително обучение по специалност „Съдебна администрация“.

Това означава, че на следващ етап те евентуално също биха проявили желание за такова обучение. Този извод се налага от факта, че общият дял на желаещите допълнително обучение по специалност „Съдебна администрация“ служители (независимо от образователната им подготовка) е над една трета от всички анкетирани (37,5 %).

Фигура 2

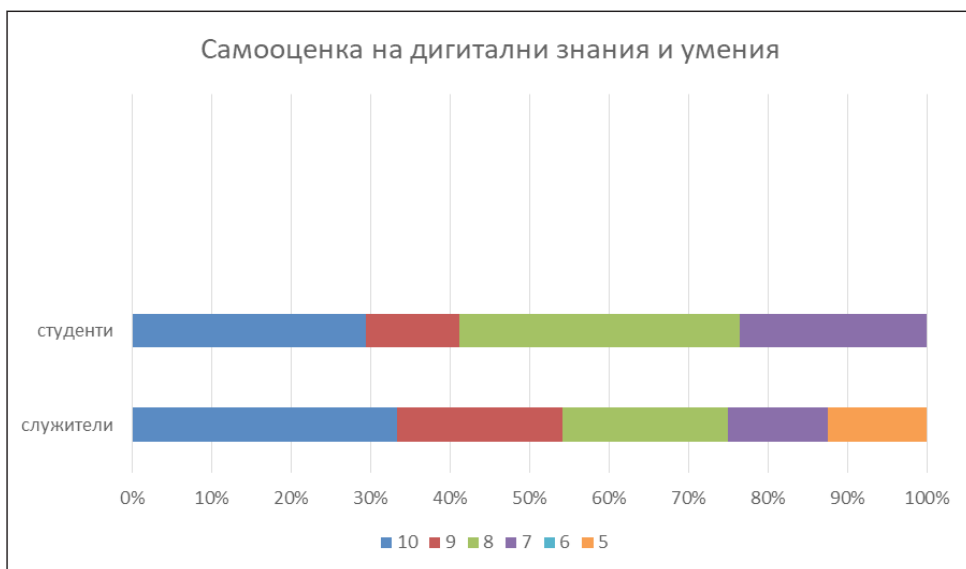
Изготвена от авторите. Източник: собствено анкетно проучване

Съответно удовлетвореността на студентите от обучението им в специалност „Съдебна администрация“ е в много висока степен. 37,5 % отговарят с максималната оценка „10“, една четвърт (25 %) дават оценка „9“ и 37,5 % оценяват с „8“ по скалата от 0 до 10 степента си на удовлетвореност. Това иде да покаже, че обучението по специалност „Съдебна администрация“, и най-вече придобиването на висше образование, е необходима предпоставка съдебните служители ефикасно да изпълняват възложените им професионални функции, свързани с осъществяването на съдебната дейност.

Последните два въпроса от проведените анкети са идентични за двете групи респонденти. Единият касае самооценката на дигиталните им знания и умения, а другият – необходимостта от дигитална компетентност с оглед на изпълняваните служебни задължения (за съдебните служители) и с оглед на бъдещата професионална реализация (за студентите).

На въпроса „Как оценявате вашите дигитални знания и умения?“ по скалата от 0 до 10 една трета от анкетираните служители (33,34 %) посочват максималната оценка „10“, самооценка „9“ си поставят 20,83 %, т.е. повече от половината съдебни служители считат, че имат много висока степен на дигитална компетентност. Делът на тези, които си поставят оценка „8“, е 20,83 %, а на тези със самооценка „7“ е 12,5 %. Немалка част от служителите в съдебната администрация оценяват дигиталните си знания и умения с „5“, т.е. считат, че имат недостатъчна дигитална компетентност (12,5 %).

При студентите от специалност „Съдебна администрация“ самооценката на дигиталните знания и умения съответно е: максимална оценка „10“ си поставят една четвърт (25%) от анкетираните, оценка „9“ си поставят 12,5 %, оценка „8“ си поставят 37,5 % и една четвърт (25 %) от студентите си поставят оценка „7“.

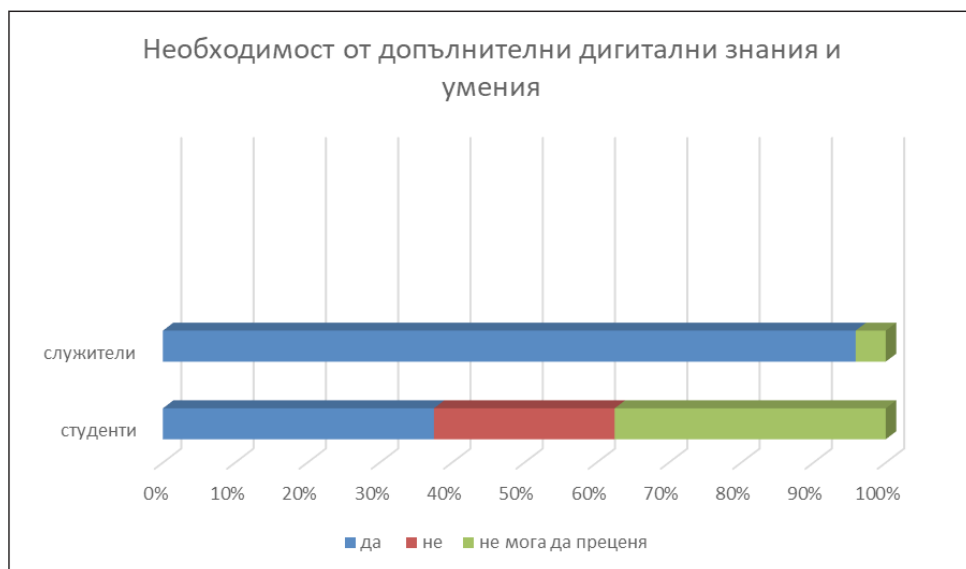
Фигура 3

Изготвена от авторите. *Източник:* собствено анкетно проучване

Анализът на резултатите показва, че в процентно отношение делът на съдебните служители, поставящи си оценка в горната граница от 9 до 10, е относително по-голям в сравнение с този на студентите, но студентите, като цяло, имат високо ниво на дигитална подготовка и сред тях няма такива с ниска степен (5 и по-малко) на дигитална компетентност. Причината сред съдебната администрация да има лица с недостатъчни дигитални знания и умения, може

да се търси във факта, че значителен процент от служителите в органите на съдебната власт нямат висше образование, а са със средно или полувисше. За разлика от тях студентите получават в голяма степен необходимата им дигитална компетентност още в курса на обучение и след завършване на висшето си образование няма да се нуждаят от допълнителни обучения в тази насока.

На въпроса „Необходимо ли е засилено обучение за придобиване на дигитални знания и умения за бъдещата Ви професионална реализация?“ 37,5 % от студентите отговарят с „Да“, също толкова е и делът на отговарящите с „Не мога да преценя“, а една четвърт (25 %) посочват „Не“. На аналогичния въпрос „Необходими ли са Ви дигитални знания и умения при изпълнение на служебните задължения?“ почти всички съдебни служители (95, 8%) отговарят с „Да“.

Фигура 4

Изготвена от авторите. Източник: собствено анкетно проучване

Получените резултати могат да бъдат обобщени по следния начин.

– Първо, причината сред съдебните служители да има необходимост от допълнително обучение с оглед придобиване на дигитални знания и умения, може да се търси в това, че значителна част от работещите в съдебната администрация нямат висше образование.

– Второ, тук трябва да се отчита и фактът, че работещите вече служители в системата на съдебната власт ежедневно се изправят пред редица професио-

нални предизвикателства, свързани с работата им със системата за електронно правосъдие.

– Трето, дори и студентите, които чувстват по-голяма увереност в своята дигитална компетентност, се нуждаят от по-засилено обучение по време на придобиване на висшето си образование с оглед усвояване на дигитални знания и умения за бъдещата им професионална реализация.

Заключение

Качеството на образованието следва да е във фокуса не само на образователната система, то трябва да бъде приоритет на цялото общество. В настоящия материал са представени добри практики, тенденции и перспективи в обучението по специалност „Съдебна администрация“, които могат да бъдат обобщени по следния начин.

На първо място, безспорна е необходимостта от подготовката на квалифицирани кадри за съдебната администрация, които да са подготвени, за да обезпечат цялостния правораздавателен процес. Съдебните служители, наред с магистратите, носят отговорност за авторитета на съдебната власт и това предполага те да са с нужното образование, както и непрекъснато да повишават и актуализират своята квалификация.

На второ място, обучението в специалност „Съдебна администрация“ следва съвременните тенденции, свързани с дигитализацията на учебния процес, и това е правилно, предвид последващото включване на завършилите в работата на съдебната система, която в момента търпи процес на дигитална трансформация.

На трето място, за качествено образование на съдебната администрация много важна е връзката между образованието и иновациите, за която в ИУ – Варна, се работи по посока на инвестиции в технологии, иновативни методи на преподаване, разработване на образователни програми, свързващи теория и практика. С настоящата публикация авторите целят да дадат гласност на добрите практики в тази посока и да представят ползите за качеството на образованието, постигнати в резултат на междуинституционален диалог по оста висше училище – съдебна система – НИП. Обменът на мнения и опит помага за вземането на решения за усъвършенстването както на учебната документация, така и на цялостния образователен процес.

Благодарности

Настоящото изследване е разработено в изпълнение на научен проект № КП-06-Н-45/1 „Дигитализация и дигитални компетентности – тенденции и иновативни практики във висшето образование и пазара на труда“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“.

БЕЛЕЖКИ

1. Специалност Съдебна администрация в ОКС „бакалавър“ се предлага в Икономическия университет – Варна, от 2017 г.
2. Чл. 249, ал. 1 от ЗСВ: Националният институт на правосъдието осъществява:
 1. задължителното първоначално обучение;
 2. поддържането и повишаването на квалификацията на съдиите, прокурорите и следователите, на държавните съдебни изпълнители, съдиите по вписванията, съдебните служители, на инспекторите от Инспектората към министъра на правосъдието и на други служители от Министерството на правосъдието.
3. За повече информация за учебния план виж: <https://ue-varna.bg/bg/subject/4147#curriculum>
4. Терминът е въведен от австралийския учен Марк Маккриндл. По негово определение „алфа“ са деца, родени след 2010 г. виж: <https://www.dw.com/bg/%D0%B4%D0%B5%D1%86%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B0%D0%BB%D1%84%D0%B0-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%B4%D0%B8%D0%B3%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5/a-59746828>
5. <https://www.24chasa.bg/novini/article/10389458>
6. <https://pedagogika.bg/alfa-pokolenie-revoluyucziya-v-razvitiye/>
7. <https://ue-varna.bg/bg/subject/4147>

Acknowledgements

The study was developed in the framework of the research project No. KP-06-N-45/1 “Digitalization and Digital Competences – Trends and Innovative Practices in Higher Education and the Labour Market”, funded by the Funding agency FNI.

REFERENCES

- ANTONOVA, K. & IVANOVA, P., 2021. Robotizatsiyata i izkustveniyat intelekt – nov model na satrudnichestvo i/ili vzaimodeystvie mezhdu mashinite i horata na rabotното myasto. *Choveshki resursi & Tehnologii* = *HR & Technologies*, Issue 1, pp. 60 – 76.
- ANTONOVA, K., 2019. Model za ustoychivo upravlenie na choveshkite resursi v organizatsiyata. In: *Ustoychivo upravlenie na choveshkite resursi v savremennata ikonomicheska realnost: Sbornik s dokladi ot natsionalna kragla masa, 25 oktomvri 2019*, pp. 48 – 60. Varna: Nauka i ikonomika.
- BOGDANOVA, T., 2016. Digitalnite tehnologii i obuchenieto na digitalnite mladezhi. *Nauchni trudove na Rusenskia universitet*, 55(seria 11), pp. 21 – 25.
- DIMITROVA, D., 2021 a) Otnosno nyakoi spetsifiki na funktsiite na administratsiyata na sadebnata vlast. In: *Pravoto i biznesat v savremennoto*

- obshtestvo: *Sbornik s dokladi ot 4-ta natsionalna nauchna konferentsia, 22 oktomvri 2021*, pp. 199 – 211. Varna: Nauka i ikonomika.
- DIMITROVA, D., 2021b. Digitalizatsiyata v sadebnata vlast i obrazovatelните potrebnosti. *Izvestia. Sp. Ikonomicheski universitet - Varna*, vol. **65**, no. 4, pp. 409 – 424.
- IVANOVA, P., 2019. Ustoychivi praktiki za upravlenie na choveshkite resursi. In: *Ustoychivo upravlenie na choveshkite resursi v savremennata ikonomicheska realnost: Sbornik s dokladi ot Natsionalna kragla masa, organizirana ot Ikonomicheski universitet – Varna 25 oktomvri 2019*, pp. 95 – 107. Varna: Nauka i ikonomika.
- MINCHEVA-TSVETANOVA, A., 2021. Po nyakoi vaprosi za obmena na elektronni dokumenti i vatreshni elektronni administrativni uslugi mezhdu organite na sadebnata vlast i dostavchitsi na elektronni administrativni uslugi. In: *Sbornik s dokladi ot X natsionalna konferentsia na doktoranti v oblastta na pravnite nauki*, pp. 219 – 227. Sofia: IDP pri BAN.
- NIKOLOVA, G., 2021. *Praven statut na administratsiyata na sadebnata vlast*. Sofia: Siela.
- OBLINGER, D., 2010. For the next generation. *Educause Review*, vol. **45**, no. 5, pp. 76 – 96.
- SERAFIMOVA, D. & ANDREEVA, A., 2021. Digitalna transformatsia na sadebnata sistema i neobhodimost ot razrabotvane na kompetentnostni modeli. *Izvestia. Spisanie na Ikonomicheski universitet – Varna*, vol. **65**, no. 4, pp. 394 – 408.
- SERAFIMOVA, D., 2020. Updating Course Content and Teaching Methods at Business Schools in the Digital Age. In: *Digital Economy: Azerbaijan at the New Stage of Economic Development: Conference Proceedings of the International Scientific-Practical Conference, Baku, November 25, 2020*, pp. 68 – 73. Baku: Baku Business University.
- SERAFIMOVA, D., 2021. Interdisciplinary Educational Models for Creating CSR and Sustainability Culture in European Business Schools. In: *Sustainable Leadership and Academic Excellence International Conference (SLAE), 9 – 11 November 2021, Manama, Bahrain*, pp. 1 – 7. New York: Institute of Electrical and Electronics Engineers.
- SLAVOVA, M., PETROV, V. & GEORGIEV, I., 2011. Za reformata na sadebnata vlast. Vazmozhna li e tuk i sega?. *Publichni politiki.bg*, Issue 3, pp. 122 – 132.
- STOYKOVA, V., 2012. Dobri praktiki pri e-obuchenie na studentite ot digitalното pokolenie. *Nauchni trudove na Rusenski universitet*, 51 (seria 3.2), pp. 149 – 154.
- TACHEVA, M., 2021. Kompetentni i motivirani sadebni sluzhiteli – predpostavka za effektivno funktsionirashta sadebna sistema. In:

Pravoto i biznesat v savremennoto obshtestvo: Sbornik s dokladi ot 4-ta natsionalna nauchna konferentsia, 22 oktomvri 2021, pp. 48 – 54. Varna: Nauka i ikonomika.

VIDENOV, K., STAYKOVA, V. & KAZLACHEVA, Z., 2017. Prilozhenie na dobavenata realnost pri obuchenieto vav visshite uchilishta. In: *Sbornik dokladi ot Mezhdunarodna nauchna konferentsia „Tehnika, tehnologii, obrazovanie“*. Trakiyski universitet - Stara Zagora: Fakultet „Tehnika i tehnologii“ – Yambol, pp. 443 – 453.

CONTEMPORARY ASPECTS OF JUDICIAL ADMINISTRATION TRAINING IN THE CONTEXT OF THE DIGITALIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract. The article examines issues related to the training in the specialty of “Judicial Administration” for the acquisition of the profession of judicial officer. On the one hand, the authors analyze in retrospect the emergence of the need to train judicial administration employees, the introduction of the profession and the creation of the specialty “Judicial Administration” in the Bachelor's degree in higher education. On the other hand, in connection with the identification of the current trends concerning the educational needs of the judicial administration, related to the acquisition of digital knowledge, skills and competences, anonymous surveys were conducted with judicial officers from the structure of the courts in the city of Varna and students from the Judicial Administration specialty studying at the University of Economics – Varna. For this purpose, questionnaires with questions were constructed and the data obtained were summarized and analyzed.

On the basis of the research, topical issues concerning the need for modern approaches to training, corresponding to the digitalization of social relations, including the judicial system, are put on the field of scientific debate. It formulates summaries and conclusions with a view to updating the training documentation and linking it to the needs of practice.

Keywords: training; judicial administration; digital competences

✉ **Dr. Andriyana Andreeva, Assoc. Prof.**

Web of Science Researcher ID: AAB-9846-2019

Dr. Darina Dimitrova, Assist. Prof.

Web of Science Researcher ID: AAB-9007-2019

Legal Studies Department

University of Economics – Varna

77, Kniaz Boris, Blvd.

9002 Varna, Bulgaria

E-mail: a.andreeva@ue-varna.bg

E-mail: darina@ue-varna.bg